

GESTALTNINGSPROGRAM

NYA BOSTÄDER OCH HANDEL
KV DOMHERREN, ÖVRE JOHANNEBERG

Utställning
2010-02-09

Göteborgs Stad
Stadsbyggnadskontoret

Gestaltningsprogrammet ingår i utställningshandlingarna till förslag till Detaljplan för Bostäder och handel inom Kv Domherren i stadsdelen Johanneberg i Göteborg.

Övriga handlingar är: plankarta, illustrationsritning, planbeskrivning och genomförandebe-
skrivning. Programmet har tagits fram i samarbete mellan Stadsbyggnadskontoret och SBC.

Där inget annat anges är foton framtagna av Stadsbyggnadskontoret i Göteborg.

Fotomontaget på framsidan är framtaget av White arkitekter.

M E D V E R K A N D E

Nina Storsveen, Stadsbyggnadskontoret Göteborg

Åsa Askergrén, Stadsbyggnadskontoret Göteborg

Rune Elofsson, Stadsbyggnadskontoret Göteborg

Sören Holmström, Stadsbyggnadskontoret Göteborg

Björn Lindgren, Trafikkontoret Göteborg

Camilla Lidholm, Norconsult

Anna-Maria Ceder, Norconsult

Erik Hallgren, SBC Mark

Martin Dahllöf, SBC Mark

Gunnar Kjellerstedt, White arkitekter

Anna Ekholm, White arkitekter

INNEHÅLL	sida
INLEDNING	
Bakgrund	4
Målsättning	4
BESKRIVNING AV PLATSEN	
Historik	4
Arkitekturen	5
Nuläge	6
PLANIDÉ	
Övergripande plan- och gestaltungsidé	7
Stadsbild och närmiljö	7
BEBYGGELSE OCH BOSTADSGÅRD	
Bebyggelsestruktur	8
Hustyper och volymer	8
Bebyggelsekaraktär	9
Gårdar och platser	9
Privat och offentligt	9
Markmaterial och belysning	9
Vegetation och grönytor	10
UTFORMNING AV GATOR OCH TRAFIKYTOR	
Gator och trafiksystem	10
Gång- och cykeltrafik	10
Parkering	10
Gatukaraktär	10

INLEDNING

Bakgrund

Syftet med den aktuella detaljplanen är att komplettera platsen med bostäder och möjliggöra en utveckling och förädling av det befintliga centrumet i Övre Johanneberg. Området har idag en livsmedelsbutik av stor lokal betydelse och efterfrågan på närservice är stor i stadsdelen. Läget i stadsdelen är strategiskt med god kollektivtrafik och förutsättningar för att skapa en mötespunkt. Genom att komplettera med bostäder och större ytor för verksamheter och handel kan området stärkas och bli en starkare målpunkt och centrumplats för stadsdelen.

Målsättning

Målsättningen med gestaltningsprogrammet är att säkerställa gestaltningsmässiga kvalitéer i området och att vara ett komplement till detaljplanen. Syftet med arbetet med gestaltningsprogrammet har varit att skapa en gemensam vision för Stadsbyggnadskontoret, SBC, Miljöförvaltningen och Trafikkontoret om vad platsen kan bli och hur den ska se ut. En viktig förutsättning för arbetet har varit Johanneberg som riksintresse för kulturmiljön samt de sociala aspekterna på platsen som centrumpunkt.

BESKRIVNING AV PLATSEN

Historik

Stadsdelen är av riksintresse för kulturmiljövården och är utpekad i Göteborgs Stads bevarandeprogram "Kulturhistorisk värdefull bebyggelse i Göteborg" från 1999. Som stöd i planarbetet har ett kulturmiljöunderlag tagits fram. Texten nedan är delvis ett utdrag från detta underlag.

Övre Johanneberg utgör idag ett av Sveriges bäst bevarade funktionalistiska bostadsområden vad gäller de arkitektoniska och planmässiga ideal från denna tidsepok. Övervägande del av bebyggelsen i utredningsområdet planerades i en och samma stadsplan som upprättades av stadsingenjör Uno Åhrén 1935. Åhrén som var en av funktionalismens stora förespråkare i Sverige har i Övre Johanneberg planerat för en bebyggelse som helt och fullt följer dessa ideal. "Vid dispositionen av bebyggelsen har strävat efter att i möjligaste mån åstadkomma en rymligt fördelad bebyggelse med goda ljusinfallsvinklar mellan byggnaderna, varigenom även terrängens gynnsamma förutsättningar tillvaratagas". (Ur planbeskrivningen till stadsplanen fr.1935). Planen ersatte en äldre plan som upprättats över både Nedre och Övre Johanneberg av dåvarande stadsingenjör Albert Liljenberg 1917. Den äldre planen präglades av snirklande gator där bebyggelsen planerats kring gaturummet i slutna kvarter kring gårdar. Den ursprungliga planens karaktär speglas idag i bebyggelsen i Nedre Johanneberg.

Snedbild (flygfoto) från söder .

Karaktärsbilder från stadsdelen.

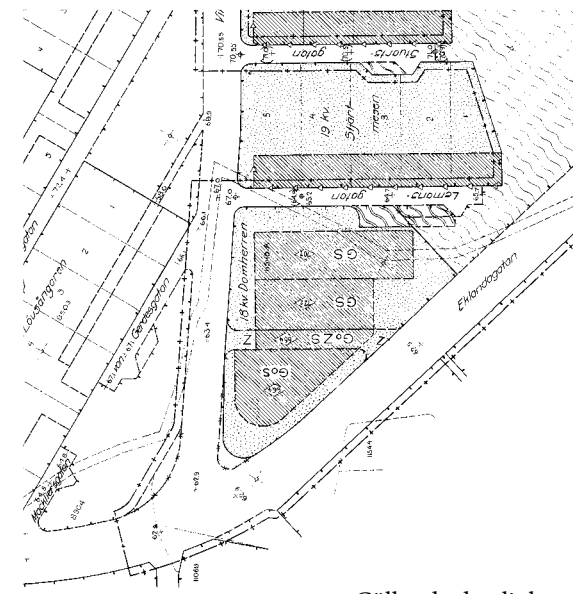
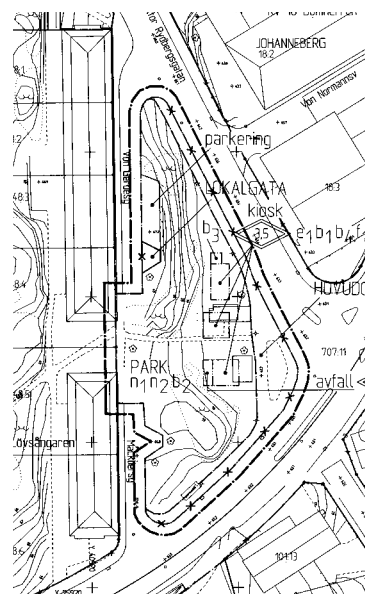
År 1939 beslutades om ändring av stadsplanen i kvarteret Domherren för uppförande av "bensintappstation och garagering". Den ursprungliga planen från 1935 gör gällande att ytterligare en byggnadskropp för bostäder planerades och att resterande område skulle sparas som parkmark. Det dröjde till 1953 innan någon byggnad började uppföras i kvarteret. Den lägre byggnaden ut mot Eklandagatan uppfördes som garage och servicestation och kom även att innehålla postkontor och butikslokal. 1955 uppfördes "Centralgaraget", en sammansatt byggnad innehållande flera byggnadskroppar i olika våningsantal. Bottenvåningen åt söder är uppförd indragen med snedställda pelare som bildar en arkad. Garage, servicebutik, frisersalong, gatukök, banklokal, stadspolisstation är några funktioner som inrymts i byggnaden under årens lopp. Delar av fasaden har tidigare varit täckt av keramikplattor i olika färger som förmodligen brutit av med de vita plattorna på byggnadens söderfasad.

Arkitekturen

När man på avstånd betraktar bebyggelsen i Övre Johanneberg slås man av områdets tydliga enhetlighet. Höga, långsmala byggnadskroppar som är putsade i ljusa kulörer tornar upp sig på ett av stadens höjdparter. Taken är flacka och de flesta är försedda med en indragen vindsvåning. Våningsantalet är 7 till 8 våningar. De släta huskropparna artikuleras med utskjutande balkonger som med runda former skapar ett omisskännligt funktionalistiskt uttryck. Byggnaderna utstrålar lätthet med ljusa, slätputsade fasader som samtidigt ger intryck av en stark markförankring då sockelvåningarna saknar artikulering. Kombinationen med detta fasaduttryck och de generösa grönytorna mellan husen ger ett mycket modernt och tidsenligt grepp från tiden för anläggandet. Beroende på placering och väderstreck är fasaderna strikt utformade med få arkitektoniskt utsmyckande element eller rikt uppbrutna med balkonger i olika utföranden. Gavlarna är oftast försedda med balkonger och burspråk med varierande utformning.

Johanneberg, foto från Stadsmuseet.

Gällande detaljplaner.

Nuläge

När Övre Johanneberg byggdes fanns butiker i flera av bostadshusens bottenvåningar, särskilt i de fastigheter som ligger utmed genomfartsgatorna. Med åren har butikerna i stadsdelen ändrat karaktär och åtskilliga har lagts ned. Bröd-, mjölk- och speceriaffärer etc. har slagits samman till närlivsbutiker. Planområdet som ligger i korsningen Eklandagatan - Viktor Rydbergsgatan utgör stadsdelens handelscentrum och här finns livsmedelsbutik, kiosk, grönsakshandlare, restaurang, bankomat, cykelverkstad, och garage. Angränsande till planområdet ligger ett apotek. Hållplatserna för kollektivtrafiken har stor betydelse för platsen som handels- och mötesplats.

Butikerna och verksamheterna ligger spridda över ett större område vilket skapar en otydlighet för besökaren. Då området inte är planerat för handel och byggnaderna inte utformade för detta är annonseringen dålig och platsens potential utnyttjas inte till fullo. Ytorna mellan butikerna är odefinierade och få platser finns för möten eller utomhusserveringar.

Bilden visar planområdet idag.

Bilderna visar de karaktäristiska gårdarna med en öppen och grön karaktär.

Bilderna visar en port med en detaljrikedom som uppfattas i den lilla skalan på nära håll. Butiken visar på en öppenhet mellan ute och inne.

Bilderna visar lätta utanpåliggande balkonger, grunda smygar eller i fasadliv samt en fasad med tydlig enlighet med påtaglig upprepning i den stora skalan.

PLANIDÉ

Övergripande plan- och gestaltungsidé

Platsen som entrépunkt till stadsdelen har varit en viktig förutsättning för planidén. I planeringsunderlaget/strategihandlingen från 2007 för Övre Johanneberg, som ligger till grund för detta förslag, lyfts utvecklingen av platsen som ett centrum för handel och en entré till stadsdelen fram.

Utgångspunkter för den nya bebyggelsen är relationen till befintlig bebyggelse och struktur i Övre Johanneberg. Området ska visa en öppenhet mot stadsdelen och medge utblickar/siktlinjer såväl från som in mot stadsdelen. I närmiljön ska bebyggelsen öppna för rörelser, passager och vistelseytor för de boende.

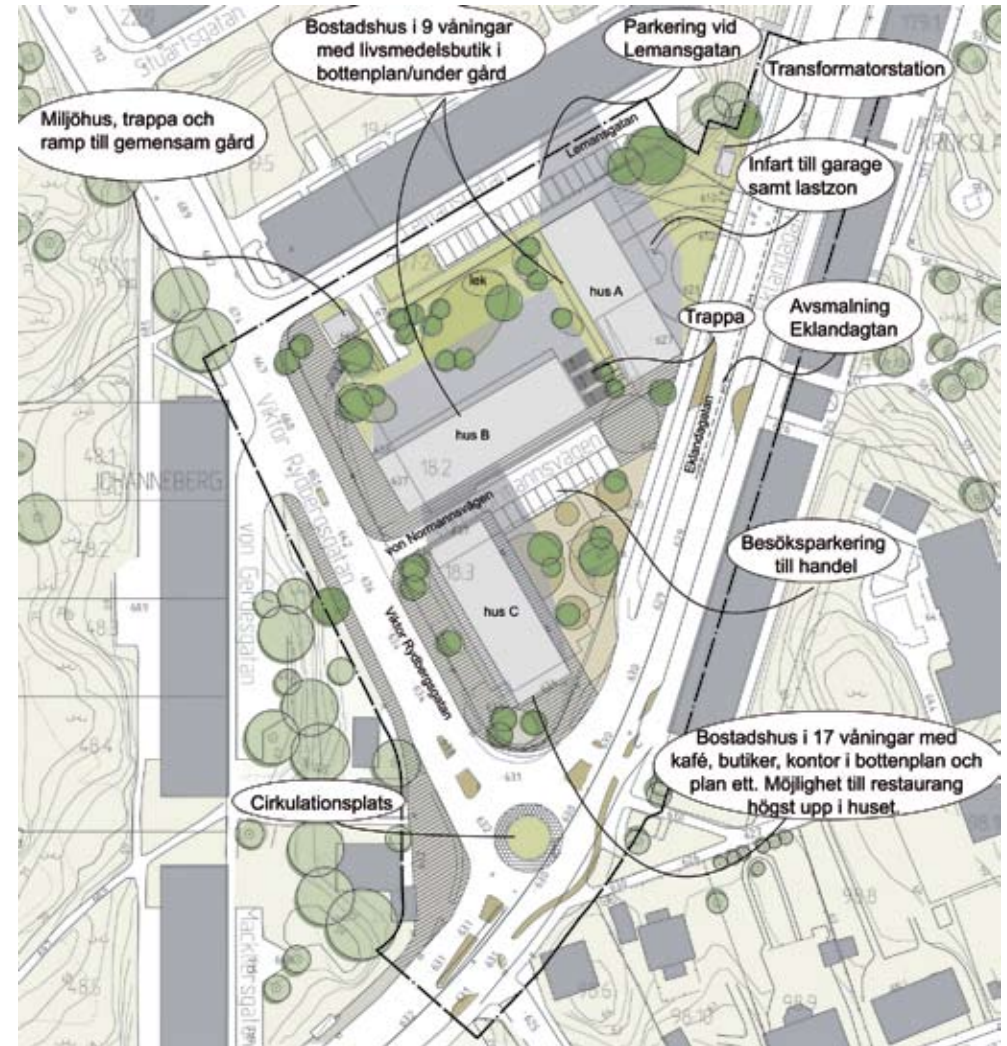
Avsikten med förslaget är att genom ett högre hus förstärka entrén till stadsdelen och det lokala centrät. Huset markerar platsen och relaterar till bostadshusen i Övre Johanneberg, utan att konkurrera med de offentliga landmärkena i Övre Johanneberg, som kyrkan och vattentornet. Skalan på huset måste fungera såväl i närmiljön i den mänskliga skalan som på håll där det sticker ut, dock utan att falla ur sitt sammanhang.

Grönskan och de öppna gårdarna är ett karaktäristiskt drag för stadsdelen. Den befintliga strukturen ska inspirera och genomsyra området. Det är viktigt att grönskan kommer ned i området och att gårderna och platserna gestaltas som en del av helheten i stadsdelen.

Stadsbild och närmiljö

En högre byggnad på denna plats kommer att bli ett landmärke som ses från stora delar av staden. Då det huvudsakligen är ett bostadshus och inte en offentlig byggnad, är avsikten att byggnaden ska knyta an till bostadsbebyggelsen i stadsdelen och inte konkurrera med de offentliga i stadsdelen.

Studier har gjorts i en digital 3D-modell samt genom perspektivbilder för att studera påverkan från såväl nära håll som på avstånd. Ur stadsbilssynpunkt påverkar byggnaden stadslietten tydligt från öster, väster och söder medan bergen skymmer delar av byggnaden mot norr och påverkan på stadsbilden blir här mindre tydlig. Upplevelsen av staden handlar även om den mänskliga skalan i det angränsande stadsrummet. Det är viktigt att byggnaden utformas med stor omsorg om detaljerna och god planering och gestaltning av platser och gaturum.

Illustrationsritning till detaljplanen, Norconsult.

Fasad utmed Eklandagatan, White arkitekter.

BEBYGGELSE OCH BOSTADSGÅRD

Bebyggelsestruktur

Platsen ligger som i en kil mellan Eklandagatan och Viktor Rydbergsgatan två hårt trafikerade gator. Det är viktigt att byggnader och platser placeras, utformas och gestaltas så att goda boendemiljöer och uteplatser kan tillskapas.

Det föreslagna kvarteret ska skapa en fortsättning på den rytm som finns i Uno Åhréns plan. Riktningar och relationer mellan föreslagna byggnadskroppar liksom placering av byggnadskroppar relativt befintlig bebyggelse är viktiga för att poängen med den ursprungliga planen inte går förlorad, öppenhet, siktlinjer och luft mellan huskropparna. "Hus i park".

Hustyper och volymer

Området föreslås kompletteras med lamellhus för att på ett lämpligt sätt fortsätta den befintliga strukturen som råder i Övre Johanneberg. Med lamellhusens placering skapas olika rum med olika funktioner samtidigt som rummen är sammankopplade med varandra. Husen bör utformas så att de tillsammans med sin omgivning utgör en helhet som berikar området både till sin färg och form. En önskvärd inordning åstadkoms genom att nya hus lutar sig mot de befintliga i något eller några avseenden samtidigt som de är tydliga representanter för vår tid.

Den nya bebyggelsens höjder bör ansluta till befintlig bebyggelse, för att även här anknyta till "rytmen" i Övre Johanneberg. Platsen tål en högre byggnad som markerar entrén till stadsdelen och det lokala centrat.

Perspektivskiss, White arkitekter

Illustrationsskisser, White arkitekter.

Det högre huset står ut och markerar platsen både i det stora och lilla sammanhanget. Det kommer att förstärka den tydliga gräns som idag finns mellan hus i parkstaden och villabebyggelsen i söder. Den lilla skalan är därmed extra viktig. Detta är särskilt viktigt med hänsyn till villaområdets lägre nivå, topografiskt, jämfört med kv. Domherren. Volymerna får inte skärma av riksintresset såväl lokalt som från staden i övrigt.

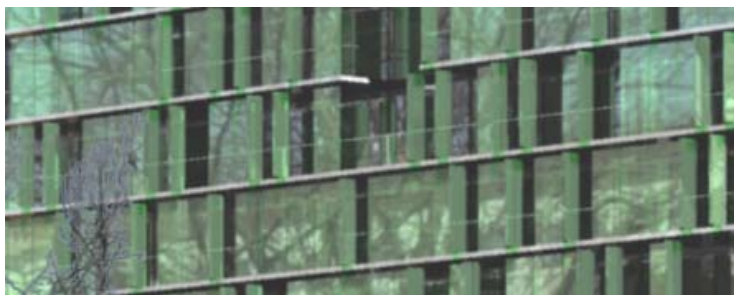

Bebyggelsekaraktär

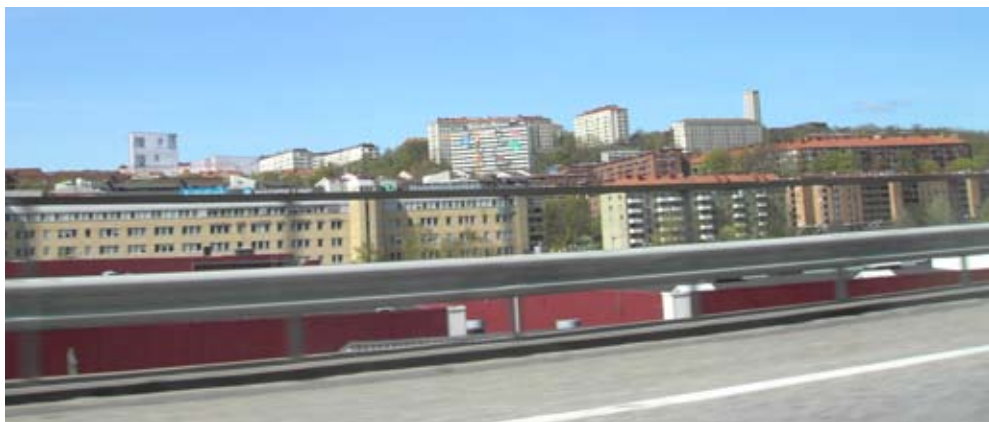
Bebyggelsens karaktär bör präglas av en lätthet som också präglar bebyggelsen i Övre Johanneberg. Fasadutformningen bör anknyta till funktionalismens ideal, genom att få en avskalad karaktär i sin helhet men ändå en detaljrikedom på nära håll, tydlig enhetlighet med påtaglig upprepning i den stora skalan. På ett nära avstånd framträder variation i detaljer och byggnadselement, exempelvis balkonger och entréer.

Fasadmaterialen bör vara få, för att skapa en enhet och identitet för kvarteret. Fönster bör sättas med grunda smygar eller i liv med fasaden. Det är viktigt att fasader i bottenplan är öppna med kontakt mellan ute och inne för att skapa trygga och attraktiva miljöer. Vid utan-påliggande balkonger är det att föredra att dessa är beklädda med lätta material – inte smide, se bilder s 6. Fasaderna bör ha vertikala element som förankrar byggnaderna i marken. Karaktäristiskt och sammanhållande för byggnaderna i stadsdelen är att husen är utformade med indragna takvåningar och att takfoten är tydlig runt om. Skärpan i avslutet är viktigt, genom platta eller svagt valmade tak, som bidrar till en horisontell verkan.

Bilden visar ett utsnitt ur den skisserade fasaden. Då de partiellt inglasade balkongerna är en stor del av fasaden är det viktigt att balkongerna utformas med lätthet och bildar en del av fasaden.

Vy från motorvägen, White arkitekter.

Gård och platser

Kvarteret utgör en strategisk plats i stadsdelen varför det är viktigt att gården och platserna utformas med stor omsorg och kvalitet. Det karaktäristiska gröna i stadsdelen ska även karaktärisera den nya gården och skapa en samhörighet med stadsdelen i övrigt. Från nordost är det första mötet med kvarteret infarten till garaget samt lastzonen. Det är viktigt att dessa utformas så att ytor för gående och cyklister respektive bilar blir tydliga och att inlastning till butiken blir en värdig baksida av byggnaden. En större plats bildas mot Eklandagatan, ett tillskott av träd är positivt för gaturummet. Då platsen ligger i skugga under stora delar av eftermiddagen kan en väl genomtänkt belysning vara värdefull. Mot sydväst tillskapas en bredare gångbana vars syfte är att kunna bjuda in till mötesplats samt plats för servering etc.

Privat och offentligt

Genom området går von Normannsvägen, som ligger på kvartersmark men upplevs och nyttjas som en lokalgata. Det är viktigt att von Normannsvägen samt gångtytor inom området utformas och blir offentligt tillgängliga och ett tillskott till den offentliga miljön. Avsikten är att ytorna för möten och vistelse ska utökas och att de ska gestaltas med hög kvalitet.

Bostadsgården ska inte vara offentligt tillgänglig i samma grad men får inte stängas av för besökare. Då samtliga gårdar i Övre Johanneberg är helt öppna är det viktigt att gården även på detta sätt ansluter till de befintliga.

Utsnitt ur illustrationsritning, Norconsult.

Markmaterial och belysning

Marken inom kvarteret ska få en sammanhållen gestaltning och samspela med angränsande gator. Belysningen ska vara väl anpassad till funktionerna på platsen och vara inbjudande och skapa en upplyst och trygg miljö. Nivåskillnader inom området kan tas om hand via stödmurar. Det är viktigt att murarna får en hållbar och slitstark utformning.

Vegetation och grönytor

I Övre Johanneberg finns inga tydligt definierade bostadsgårdar. Istället finns generösa öppna gröna ytor mellan bostadshusen, som är tillgängliga för alla och nyttjas för lek och rekreation. Marken består av berg i dagen, gräsytor samt större träd och buskar. Denna generösa grönska är ett tydligt karaktärsdrag för stadsdelen. Det är viktigt att gårdar och gaturum i det nya området ansluter till den befintliga grönskans karaktär.

Grönskan ska sila ned för berget och leta sig fram mellan husen likt den gör på västra sidan av Viktor Rydbergsgatan. Träd ska placeras i grupper eller som solitära träd snarare än i alléer för att ansluta till befintlig grönstruktur. Bostadshusen får en gemensam gård mot Lemansgatan. På gården ska närlek för mindre barn tillgodoseas. Gården ska uppföras med ett planterbart bjälklag för att kunna gestaltas med den grönska som kännetecknar stadsdelen.

UTFORMNING AV GATOR OCH TRAFIKYTOR

Gator och trafiksystem

Platsen ligger i mötet mellan två stora gator, Eklandagatan och Viktor Rydbergsgatan. Eklandagatan är en huvudgata av stadsmässig karaktär med höga trafikmängder och separata gång- och cykelbanor. Gatan har ett tydligt och väldefinierat rum där husen står med långsidorna mot vägen och skapar tydliga väggar. Kvarteret Domherren blir därför en viktig plats där gaturummet öppnar upp sig och skapar en naturlig mötesplats.

Viktor Rydbergsgatan är däremot en gata med öppet gaturum. Här står de flesta bostadshusen med gaveln mot gatan vilket skapar en luftig och öppen karaktär. Det är viktigt att öppenheten kring gatan och siktstråken bibehålls utmed hela gatan.

Då målpunkterna inom området ligger utspridda på båda sidor om Viktor Rydbergsgatan är det viktigt att gatan utformas så att man enkelt kan röra sig mellan målpunkterna och över gatan.

Gång- och cykeltrafik

Enkelriktade gång- och cykelvägar finns utmed Eklandagatan. Det är viktigt att in- och utfarter till kvarteret utformas med hänsyn till de olika trafikslagen på platsen. Möjlighet till lätta och säkra passager och rörelser för gående och cyklister ska finnas genom området.

Parkering

Huvuddelen av parkeringen sker under mark med infart från Eklandagatan. Parkering i markplan sker inom kvarteret i form av korttidsparkering utmed von Normannsvägen.

Gatukaraktär

Projektet förutsätter att åtgärder vidtas på angränsande gator för att klara riktlinjerna för trafikbuller vid bostäder. Åtgärder inom trafikmiljön handlar om utformning och gestaltning av gaturummen för att sänka hastigheterna och därmed minska bullernivåerna. Exempel på möjliga åtgärder är en tystare beläggning, avsmalnande körfält samt ombyggnad av korsningen till en cirkulationsplats. Åtgärderna måste genomföras på såväl Eklandagatan som Viktor Rydbergsgatan.